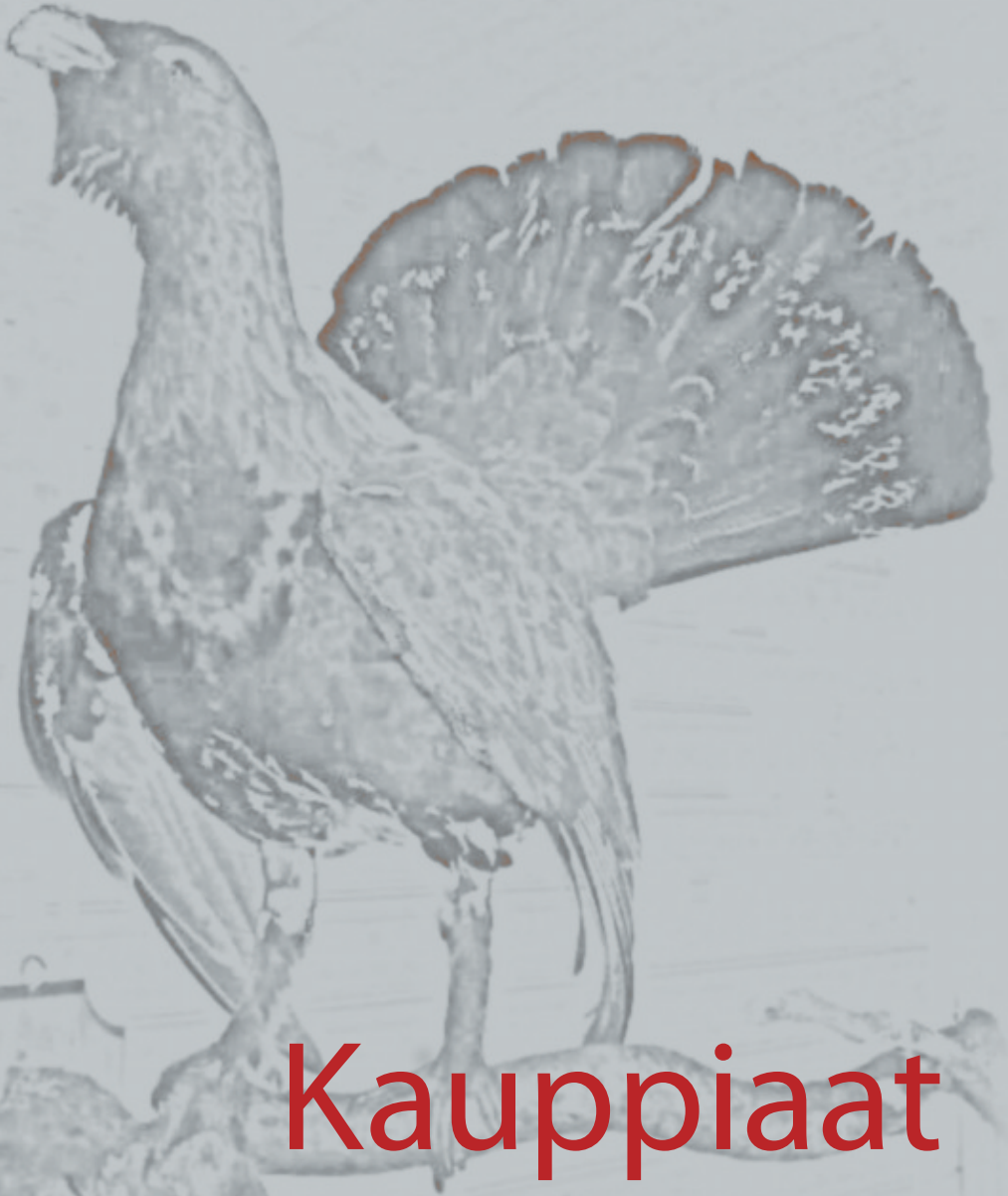

Tiina Kivilinna

Kauppiaat

Elokuvakäsikirjoitus, sen taustaa ja kuinka sitä luetaan

KAUPPIAAT

Tiina Kivilinna

KAUPPIAAT

**Elokuvakäsikirjoitus, sen taustaa ja
kuinka sitä luetaan**

BOOKS on DEMAND

© 2016 Tiina Kivilinna-Korhola

Kansikuva muokattu kuvasta www.videoita.fi/valokuva.php?id=3961 sivuston pitäjän luvalla. Metsämies ”Tumpperi” ampui metson Rantsilassa, täytätti ja kuvasi sen 2012.

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi
Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN 9789523392984

SISÄLLYS

1. Kuinka lukea käsikirjoitusta	3
2. Kauppiaat – elokuvakäsikirjoitus	17
3. Kauppiaat – synopsis	227
4. Historia ja tarina - taustaa	231
5. Sisällysluettelo	271
6. Lähteet	279

*Kirja on omistettu kaikille isomummeille, mummeille,
äideille ja tyttärille.*

*Kiitos Markulle ja Hannalle. Elokuvien käsikirjoituksia
kirjoittava perheenäiti on ehkä hieman outo, mutta te
olette antaneet kirjoitella.*

Kiitos Kaisulle oikoluvusta.

1. KUINKA LUKEA KÄSIKIRJOITUSTA

Käsikirjoitus, synopsis, kohtausluettelo ja treatment

Ensimmäinen ”Kauppiaiden” lukija oli sisareni, maallikko, joka ei ollut ennen lukenut elokuvakäsikirjoituksia. Tekstimuoto oli aluksi tuntunut oudolta, mutta hän oli pian tottunut siihen ja lukenut tekstiä keskittyneenä sen sisältöön. Muita lukijoita varten esittelen lyhyesti elokuvakäsikirjoitusten ilmaisumuotoa, jotta asiaan vihkiytymättömien on helpompaa lukea tekstiä. Toivottavasti joku lukija innostuu käsikirjoittamisesta tämän kirjan avulla.

Olisi tärkeää innostaa mahdollisimman monia kirjoittamaan elokuvien käsikirjoituksia. Kirjoitusten aihepiiri supistuu, jos kirjoittajat ovat ainoastaan media-alan päätoimisia ammattilaisia. Käsikirjoittajan tulee tietää perusasioita, mutta kokonaisuutena työ ei ole sen vaikeampaa kuin proosatekstin kirjoittaminen. Asiaa voi katsoa siltäkin kantilta, että harvat meistä kirjoittavat hyvän kirjan, vaikka kaikki osaavat kirjoittaa ja kirja on kaikille niin tuttu asia. Silti kirjoja kirjoitetaan, ja vain osa kirjailijoista on opiskellut kirjallisuutta.

Muulla maailmassa käsikirjoittamista voi opiskella seminaareissa ja erillisinä opintokokonaisuuksina. Käytäntö, jossa maallikko kirjoittaa tarinan ja joku toinen muokkaa siitä elokuvan käsikirjoituksen, sisältää yhden ylimääräisen elementin, dramaturgisoinnin. Se maksaa, ja kustannus vähentää varsinaisen kirjoittajan palkkaa. Vielä huolestuttavampaa on, että ylimääräinen henkilö kontrolloi toisen kirjoittajan tekstiä, poistaa, painottaa, jopa tuo mukaan omia lisäyksiään. Kirjoittajan valta oman tarinansa kaikkien vivahteiden hallintaan on tärkeää ja kaikkien etu. Kontrolli tasapäistää, luovuus vähenee, eikä teos välttämättä parane. Proosatekstit, näytelmät ja dokumenttityypiset kirjat on tietenkin käsikirjoitettava, ennen kuin filmaus alkaa. Kuitenkin myös alkuperäiskäsikirjoituksilla on paikkansa elokuvien pohjana ja niiden kirjoittajien vahva asema olisi

kaikkien etu. Tarina kuuluu sen kirjoittajalle. On pullataikina ainek-
sineen, jossa on kenties rusinoita, sekä leivonnassa lisättävät kaneli,
voi, sokeri tai päälliset. On makuasia, kuka haluaa korvapuustin ja
kuka rahkapullan ja ketä rusinat miellyttävät, taikinassa tai rahkas-
sa. Kirjoittaja leipoo valiten ainekset ja tarjoaa kokonaisuuden, josta
ei voi noukkia pelkkiä rusinoita. Mikään teksti ei ole kaikkien
mieleen, eikä ole oikeaa tapaa kirjoittaa. Käsikirjoitus toki muuttuu
myöhemmin, kun ohjaaja, kuvaaja ja tuottaja aloittavat työn.

Käsikirjoitus on tiivistä tekstiä, jota pitää lukea ajatuksella.
Netistä löytyy useita jo tuotettujen elokuvien käsikirjoituksia, joista
kannattaa valita omia lempielokuvia. Hyviä esimerkkejä ovat James
Cameronin käsikirjoittama ja ohjaama ”*Titanic*”, Frank Nuggetin
”*The Searchers*” eli John Fordin ohjaama lännkkäri ”*Etsijät*” tai Aleksi
Bardyn käsikirjoittama ja Aleksi Mäkelän ohjaama ”*Häjyt*”. Kannat-
taa myös lukea Robert McKeen (1997) kirja *Story* sekä muuta materi-
aalia, jota myös netistä löytyy runsaasti, englanniksi.

Elokuvan tekstit kirjoitetaan preesensissä. Käytetään proosaan
verrattuna niukasti sanoja. Romaanikirjailija käyttää sanoja ja
lauseita kielen itsensä vuoksi, elokuvakäsikirjoittaja käyttää sanoja
vain asioiden ilmaisemiseksi. Koska sanojen määrässä pyritään
niukkuuteen, käytetään mahdollisimman osuvasti kuvailevia sanoja:
kävelevä henkilö laahustaa, sipsuttaa tai kulkee puolijuoksua.
Lauseet ovat tiiviitä myös rakenteeltaan, eli tekijää ei tarvitse
toistaa. Henkilön perään merkitään ikä ensimmäisen esittelyn
yhteydessä. Joskus henkilöt kirjoitetaan pölkkyykirjaimin, joko aina
tai ensimmäisen esittelyn yhteydessä: ELLA, 17, löhöää sohvalla.
Kuulee selostajan, nousee ylös. Tanssii, laulaa, haaveilee.

Synopsis on lyhyt tiivistelmä elokuvasta. Se on eri kuin se muuta-
man lauseen mittainen yleiskuvaus, joka esittelee elokuvan elokuva-
teatterissa.

Jotkut pitävät kiinni siitä, että synopsis olisi enintään yhden sivun mittainen. Koko elokuvan kuvaaminen yhdellä sivulla antaa kuitenkin tunkkaisen vaikutelman, joten tavallisesti synopsis on kahdesta kolmeen sivua. Elokuvan juoni ja pituus säätävät sivujen määrän.

Synopsis kertoo käsikirjoittajan ”omalla äänellä”, mistä elokuva kertoo. Alussa on johdatus asiaan, sitten pääjuonen käänteet ja tarvittaessa mainintaa sivujuonista. Esitellään nimellä päähenkilöt, eikä välttämättä muita ollenkaan. Synopsis paljastaa lopussa elokuvan ratkaisun. Synopsisin kirjoittamiseen löytyy toisistaan poikkeavia ohjeita, vaikkapa netistä, joista kirjoittaja valitsee sopivimmalta tuntuvan tavan.

Synopsisin voi aloittaa johtolauseella, josta käytetään nimeä log line. Se on lauseen tai kahden pituinen, siinä on päähenkilö, hänen keskeinen ongelmansa sekä se, mistä elokuvassa on kyse.

Kohtausluettelo luetteloi kohtaukset parilla lauseella kuvattuina. Kohtausluettelo on kirjoittajan apuna alussa, kun elokuvan rakenne muotoutuu. Kohtauksia järjestellään muodostamaan sopiva juonen kaari. Kirjoittaminen alkaa, kun käsikirjoituksen rakenne on ensin hahmoteltu pääpiirteittäin.

Treatment on tapahtumien kuvaus ilman dialogia. Siinä voidaan kertoa henkilöiden sisäisiä motiiveja ja tunteuksia. Nykyään käytetään kymmenen sivun mittaisia treatmenttejä, mutta ne voivat olla jopa satasivuisia. Pituus riippuu kerronnan tarkkuudesta ja tietenkin elokuvan pituudesta ja rakenteesta. Alkuperäiskäsikirjoituksessa perusteellinen treatment syventää käsikirjoitusta ja hahmottaa kokonaisuutta.

Käsikirjoitukseen kirjoitetaan se, mikä filmillä nähdään ja kuullaan. Henkilöiden pohdiskelu ilmaistaan näkyvin ja kuuluvin keinoin. Henkilöiden tunteet, tavoitteet ja motiivit selviävät toiminnasta. Näytetään kuvaa asiasta, joka viestii ajatusta. Ei kirjoiteta, että hän

oli surrut jo vuoden, vaan ilmaistaan suru vaikkapa takaumalla hautajaisista tai dialogissa, köyhä seisoo leipäjonossa, hermostuneen käsi vapisee, jne. Kertojaakin käytetään, mutta sen pitäisi sopia elokuvan linjaan.

NRO. INT/EXT. KOHTAUSPAIKKA. VUOROKAUDENAICA.

Kohtauksen otsikko kirjoitetaan pölkkykirjaimin. Kohtauksen juokseva numero vaihtuu aina, kun kameraryhmä vaihtaa paikkaa. INT on interior ja EXT exterior, eli onko sisä- vai ulkokuvausta. Kohtauksen paikka kuvaa otsikossa nopeasti, missä toiminta tapahtuu. Vuorokaudenaika on tärkeä kuvaamisen aikaisen valaistuksen suhteen. Se laitetaan, jos ajalla on merkitystä, kuten aamulla tai illalla, päivällä tai yöllä. Joskus näkee kohtaukseen osallistuvien henkilöiden nimet otsikoissa, mutta yleensä niitä ei merkitä sinne.

Dialogin ylle merkitään puhuja pölkkykirjaimin ja dialogi sisennetään. Jos henkilöä ei näy kuvassa, merkitään nimen perään (O.S.) eli Off Screen. Dialogiin voi laittaa henkilön perään tai puheen lomaan suluissa ohjeita, kuten ”kuiskaa”.

Eri kuvakulmia voi osoittaa jakamalla tekstin eri kappaleisiin. Esimerkiksi ensin näytetään koko Ella sohvalla. Jos käsikirjoittaja haluaa kiinnittää huomiota siihen, että tyttö on tavallinen teini, kaunis ja hiukan näppyinen, kuten teinitytöt ovat, hän kertoo kasvoista ja niiden hitaasta kääntämisestä eri kappaleessa. Käsikirjoituksiin voi merkitä kuvausohjeita, kuten zoomausta, liikkuvaa kuvaa tai kuvakokoja. Yleensä niitä on aivan turha merkitä, koska ohjaaja ja kuvaaja suunnittelevat ne. Lähinnä käsikirjoittaja tuo esiin jonkin ideansa asioiden ilmaisusta.

Pukuja ja lavasteita ei yleensä kirjoiteta käsikirjoituksiin. ”Kauppiaat” käsikirjoituksessa puvuilla viedään takaumissa oleellisesti juonta eteenpäin, joten ne on merkitty käsikirjoitukseen, jotta lukija ymmärtää, mitä valkokankaalla tapahtuu. Samoin alussa on kuvattu Sarin kauppaa tarkasti, koska kauppa on omalaatuinen ja sen outous on elokuvassa keskeistä. Muissa kohtauksissa ei ole

korostettu pukuja tai lavasteita.

Käsikirjoitus on filmattuna noin yksi minuutti per käsikirjoitus-sivu, joka kirjoitetaan Courier New fontilla kokoa 12 ppt yhden rivin välein tarpeeksi levein marginaalein. Filmin pituus tietenkin vaihtelee riippuen siitä, onko dialogi lyhyttä ja nopeaa, vai näytetäänkö toimintaa. Kahden tunnin elokuva on siis 120 minuuttia eli saman verran käsikirjoitusliuskoja.

Käsikirjoituksella on rakenne. Tavallisesti on juoni ja mielellään soisi sen lisäksi sivujuonia. Tyypillinen elokuva on kolminäytöksinen. Esimerkiksi kahden tunnin elokuvassa esitellään aluksi kolmisenkymmentä sivua henkilöitä ja perustilannetta. Usein päähenkilö pyrkii johonkin ja alku selvittää, mistä on kyse. Seuraava tunti menee päähenkilön pinnistellessä päämääräänsä, vaikka koko ajan tulee mutkia matkaan. Kun tilanne selviää, kiedotaan lopussa vielä palaset yhteen. Päähenkilön tai henkilöiden pyrkiminen voi olla jonkun asian saavuttamista, rakkauden etsimistä, jonkun tehtävän suorittamista tai asioiden oivaltamista. Myös neljän ja viiden näytöksen rakenteita löytyy tai elokuva on episodimainen, kunhan katsojien mielenkiinto säilyy ja tekijät saavat sanottavansa läpi.

Tärkeintä on elokuvan sisältö. Elokuvia jaotellaan eri genreihin, on toimintaelokuvia ja komediaa, draamaa ja kauhua, muun muassa. Hyvät elokuvat antavat katselijalle kaikissa genreissä jotain enemmän kuin viihdyttävän tuokion. Suositut toimintaelokuvat käsittelevät jännityksen ohella vakavia teemoja tai tuovat esille historiaa tai jotain muuta mielenkiintoista, esimerkiksi esittelevät jonkin yhteisön. Katselija haluaa nähdä jotain mielenkiintoista. Maailmankuva avartuu katsomalla muissa maissa tehtyjä elokuvia. Kaiken muun toiminnan ohella näemme, kuinka he käyttäytyvät ja mitä he arvostavat. Käsikirjoittajan työ on suodattaa ympärillä olevasta maailmasta ilmiöitä paperille. Katselija saa viestin toiselta ihmiseltä – joku toinen kokee noin. Jos käsikirjoittaja, ohjaaja, näyttelijät ja muut elokuvan tekijät eivät avaa mitään itsestään, voidaan kysyä, mitä katsojat saavat.

ELLA AIKUISTUU - näytteitä eri taiteen lajeista :

Mallitekstinä on kohtaaus Ellan elämästä. Ensin teksti on kirjoittamisen eri muotoina, eli proosatekstinä, runona ja käsikirjoituksena, ja sitten elokuvan tekstilajeina: synopsis, kohtausluettelo ja treatment. Näytelmä- ja kuunnelmaversioita ei ole kirjoitettu mukaan.

Proosa:

Ella löhöää sohvalla. Sukkahoususillaan, vaaleanpunainen löysä collegepaita yllään, tukka ponnarilla, notkea jalka venytysasennossa ja kaukosäädin vatsallaan, hän havahtuu selostajan sanoessa nimen ”Venus”. Teinitytön kauniit, hiukan näppyiset kasvot kääntyvät katsomaan sivuttain tyynyllä. Televisiossa suosittu pop-tähtönen Venus tanssii sulokkaasti aaltoilevan yleisömeren edessä festivaaleilla.

- *”My man, oh oh, oh; did he go, go, go; worried, no, no, no; Because, because, because, he`ll be back! If he`ll be, be, be; my destiny, ee, ee”.*

Ella ajattelee kaivanneensa juuri tällaista, tätä laulua juuri nyt ja tällaista laulanta elämäänsä. Hän katsoo nuorta säärtään tiedostaen, kuinka se on astelemassa ulos lapsuudesta.

Ella kierähtää sohvalta ja pukkaa olohuoneen pöydän sivummalle. Läksykirjat tippuvat lattialle, mutta Ella vain tuuppaa niitä syrjään jaloillaan. Hän tanssii sulavasti, voimakkaasti rytmistä musiikkia. I`m every woman, planeetoista kaunein ikiaikaisessa avaruudessa. Kauneuteni vetää puoleensa, puhuvat, vaikka kaikki vetovoima on massassa, sisälläni uumenissa. Olen Venus, pyörin ja kierrän, eikä mikään voi suistaa minua pois radalta. Päkiä painuu lattiaan, nilkka ojentuu, sääri potkaisee kevyen flamencopotkun. Nilkat vievät jous- taen taipuisaa vartta olohuoneen matolla. Kädet pysähtyvät lanteille, tauko, ilmassa taas. Rintakehä kohoo, hengästyttää. Ella riisuu college-paidan nakaten sen myyttynä sohvalle bambikuvioiden fleecen päälle. Urheilurintsikat ovat mustat.

Musiikki hyväilee ihoa ja imeytyy siitä kehoon, kehossa jokaisen solun seinämän läpi yksipuolisen osmoosin viemänä solujen sisälle. Vesivärisivellin pyörii värinapilla ja vesi muuttuu yhä kylläisemmäksi punaisesta väristä. Ella tuntee kuinka veri hänen suonissaan on täyteläistä ja vahvaa. Hän laulaa lähes huutamalla katsoen suuresta olohuoneen ikkunasta pellolle, siellä alkaa maailma, siellä ovat muut. Kuovit lentävät pellolla. Kurkkuun pistää, Ella yskähtää. Sanat unohtuvat ja hän mutisee, laulaa falsetissa lalalaata, kunnes kertosäe tempaa taas täysillä mukaan.

Eteisen ovi käy. Äiti huhuilee iloisena: ”Joko sait luettua koealueen?” Ella hiljentää televisiota, huokaa ja sanoo hiljaa, lähinnä itselleen, ettei ihan vielä. Ellan sipaistessa otsalle valuneita hiuksia syrjään, nousee suljettujen silmien eteen kuvia oransseista tarjouslapuista äidin kauppakassin paketeissa. Niinpä Ella kokoaa itsensä. Hän seisoo hetken kasvot pellolle päin, tuhahtaa ja vilkuttaa kuoveille teatraalisesti.

Ella toteaa tämän olevan aina tällaista, rauhallisesti ja hiljaisesti, mutta äitikin kuulee sen ja myöntelee. Mukavaahan heillä on äidin mielestä, ja vielä mukavampaa elämä on, jos pääsee opiskelemaan kirjanpitoa yliopistoon hyvillä papereilla. Saisi töitä. Ella nostaa kirjat kainaloonsa ja sulkee television, se on pieni painallus kaukosäätimen napista, mutta raskas henkinen valinta. Äiti lukee ajatuksia, haluaisi lohduttaa, mutta sitäkin enemmän haluaa hyvää lapselleen. Asioista pitää puhua, joten hän kysyy, vieläkö Ella miettii sitä musikaaliopistoa. Ella on tiennyt odottaa tuota kysymystä ja on juuri kieltämisillään, mutta jää miettimään valkoisen valheen tapaa. Hän on kuitenkin jo iso tyttö eikä halua huolestuttaa äitiä, jolla on sairauksiaan, huivi hiuksien korvikkeena, kunnes ne kasvavat takaisin, toivottavasti kiharina. Valkoinen valhe on valheista parhain. Ella valehtelee keveästi ”nääh” ja alkaa lukea.

Runo:

Arki, sentään ikkuna,
kuoveja pellolla.
Musiikki, tule, hae ja vie,
lanteet, keinukaa,
nilkat, nostakaa,
ääni, anna kuulua minusta!

Olisin teille linnunlaulua,
olisin oriental dancer,
olisin kiehtovia ajatuksia.

Äiti haluaa auttaa,
koealue, Ella, lue,
yliopisto, Ella, hae.
Ääni rinnastani kaiku silmilleni.
Voinhan laulaa kotona.

Käsikirjoitus:

1. INT. OLOHUONE. ILTA.

Ella, 17, löhöää sohvalla kaukosäädin vatsallaan vaaleanpunaisen löysän collegepuseron päällä, venyttelee kissamaisesti jalkaansa:

TELEVISION SELOSTAJA (O.S.)

... Venus ...

Kauniit, hiukan näppyiset kasvot kääntyvät verkkaan katsomaan televisiota sivuttain tyynyllä.

Ella sivelee ylös venytykseen nostettua jalkaansa, joka on puettuna tyttöjen sydämkuvioisiin paksuihin puuvillasukkahousuihin.

Televisiossa suosittu pop-tähtönen Venus tanssii sulokkaasti aaltoilevan yleisömeren edessä festivaaleilla.

VENUS (O.S.)

My man, oh oh, oh,
did he go, go, go,
worried, no, no, no,

Ella pukkaa olohuoneen pöydän sivummalle. Läpsykirjat tippuvat lattialle, tuuppaa niitä pois jaloistaan. Keinuttelee itseään musiikin tahdissa, pyörittää lantiotaan, maalaa sulokkaasti ilmaa käsillään, hallitsee nilkoilla joustavaa kulkuaan olohuoneen matolla, avaa ponnarin ja nostelee hiuksiaan. Heittää hengästyneenä collegepaidan sohvalle lasten fleecehuovan päälle jatkaen mustissa urheilurintsi-koissa. Pyörii ja liikkuu seisahtaen yllättävästi parin biitin verran, jatkaakseen taas rytmissä, potkaisee pieniä flamencopotkuja, värisyttää varttaan. Kääntyy ikkunaan päin.

ELLA (laulaa huutamalla)
Because, because, because, he`ll be back!

Pelto, kuoveja (*).

2. INT. OLOHUONE. ILTA.

ELLA
If he`ll be, (yskii kuivasti) be, be,
my destiny, ee, ee
la la laa (haparoivaa laulua)
(vahvasti) My man, oh oh, oh ...

ÄÄNIÄ
Eteisen ovi käy.

ÄITI (O.S.)
Huhuu, joko sait luettua koealueen?

ELLA
(Huokaus) En ihan vielä (hyvin hiljaa).

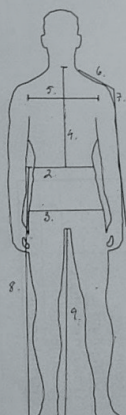
ÄITI (O.S.)
Oli vaikka mitä tarjouksessa.

Äidin kauppakassi ovensuussa, paketeissa oransseja alennustarroja.

Äiti on kalpea ja hengittää väsyneesti, asettelee ohutta pientä huivia päähänsä, hiuksia ei näy.

Ella hiljentää televisiota. Pyyhkäisee hiukset pois otsalta, on hartiat kasassa pikku tuokion tyyppäntyneenä. Suoristaa ryhtinsä, katsoo

Takaa

Kirjassa on elokuvakäsikirjoitus "Kauppiaat", sen taustaa sekä ohje käsikirjoitusten lukemiseen. Tausta avaa kirjoituksen tarun ja todellisuuteen perustuvien osien suhdetta. Maallikoille on suppea opas käsikirjoituksista.

Nuori nainen pitää omalaatuista eräboutiqueta kirkonkylässä. Kauppa on keino paeta elämää. Isoäiti tulee auttamaan kaupan pidossa ja sitäkin enemmän elämisen taidossa. Hänen elämäntarinansa avautuu takaumien myötä. Ihminen selviää melkein mistä vain, ja ellei selviä, on silläkin tarkoitus. Nuorempi kauppias oppii, kuinka ihmisen arvo on hänen sisällään ja kuinka ottaa askel eteenpäin.

9 789523 392984

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi